

desma no-y darfets fe», doc. ross. de 1404 (RLR XLVIII, 553).

Segons l'*InuLC* de B. Alart el mot es documenta per primera vegada en català en l'any 1249 (supra), i en la forma *ledesme* es documenta en massa des de 1345 (nou cites entre 1245 i 1388 només, i després continua).

L'evolució fonètica catalana presenta un problema en què s'han esgrimit molts, especialment Ronjat († 1925) (*Gramm. Ist. Prov. Mod.* II, 257), Brüch (ZRPb. XLVIII, 1928, 432, 434-5), Fouché (RHisp. LXXVII, 1935, 112-3) i jo mateix (AIRC III, 1945 = *LleuresC*, 351).

Hi ha, però, alguns fets de decisiva importància; en primer lloc, la forma *legisme* de l'occità antic, que té exactament els mateixos valors que el nostre mot: «Cantem tu <c>h, aici, cum <a> filh *legisme*, / ab los àngels: *Gloria sus e-l Altiisme*», epístola de Matfré Ermengaut (c. 1300) a sa germana; «e car es filhs *legismes*, gentils e de bon aire / e del milhor linatge que hom poscha retraire / irà doncs per lo món perillhatz co mal laire?», *Crozada* (v. 3564), i l'adverbi: «él non *legismament* intret e-l papat» en el *Catecisme dels Apostolis de Roma* (que deu ser del temps del Cisma, c. 1380) (Rayn. IV, 37a; PSW IV, 355a); avui això ha desaparegut en provençal rodanès, però hi ha *lèime*, f. *lèimo*, «franc, qui n'est pas frelaté, qui n'est pas sauvage (en parlant d'un arbre): *vin lèime* vin pur, *castagno lèimo* marron» (TdF); els quals amb raó posa Ronjat de relleu.

En els meus diccionaris etimològics, vaig cridar jo l'atenció sobre la forma *Beslem* (18v2), *Besleem* (19r1, 26r1), que usen les *VidesR* en lloc de *Beilem* (parlant de la naixença de Jesús i de les matances d'Herodes), i en particular l'evolució paral·lela en MARITIMUM > *Maresme*, MARITIMA > *maresma*, amb els germans cast. i port. *marisma* 'aiguamolls marítims' [S. XIII], probablement d'origen mossàrab (DECH III, 838b7-16 i notes 8 i 9), gall. ant. *lugares marismos* 'marítims' (*Gral. Est. Gall.*, 79.9), frprov. *Rosne* (< RÓDANOS) (> cat. *Roine*). Fets que, junt amb mots com els cast. *bizma* EPITHIMA, *gazmio*, *gazmoño*, *mazmorra*, *Biezma* etc., provenen que r'm pot donar fonèticament *-sm-*, i condemnen a repèllir com a absurd el monstre etimològic *LEGITISMUS (per influència del sufix savi i grec *-ismus*!) que amb tanta desimboltura volia fabricar Fouché. És clar, doncs, que el prov. mod. és reducció de **leieime* < *leiesme*, amb el normal tractament de la s sonora com a *ï* (*mainada*, *amainar*, *almoïna*, *raïma*, *espaime*, *esblaimar*, *rampoina*, *coila*, *vaiet*, prov. *eime* < *esme*), i, que aquest *leieime* és ben paral·lel a l'antic *legisme*, i al nostre *lledesme*, amb la *é* tònica d'aquest i amb un *ï* paral·lel a la *ï* de *leial* i de *lei*: és evident que aqueix *leieime* havia de reduir-se fatalment a *leime* com ho ha fet.

Restaria explicar la *-d-* del nostre *lledesme*. En el fons no va lluny de l'encert Brüch quan diu que, després de passar per *ledžesme* l'element *ž* de la *dž* s'hauria perdut per dissimilació i n'hauria quedat només

l'element *d*. Precisaríem que no és solament dissimilació contra l'element palatal *l-* sinó alhora dissimilació de l'element, quasi sibilant i vibrillant *ž*, davant l'element sibilant i vibrillant *z* de *-esme*. Per acabar de fer-ho convincent seria útil fixar-nos en l'aplec de variants que ens proporciona Alart en l'*InuLC*: *ledegme* el 1249, *ledegma* m. el 1380, *ledeygma* m. el 1360, *ledeigme* tres vegades el 1385, i hi ha encara un cas de *senyor ledegme* en un doc. del S. XIII p. p. AIEC I, 289.

Especialment il·lustrativa sobre l'exacta naturalesa fònica d'aquestes grafies és la grafia *ledeytme procurador* que porta el doc. de 1362 recollit per Alart: amb aquelles *g* o *yg* el que hom pretén representar és una *ğ* palatal: davant aquesta palatal era naturalíssim que es produís dissimilació: dissimilació eliminatòria de *ğž-đm* > *ğ-đžm* > *đ-đžm* > *d-žm*. Es comprèn: el grup *đm*, tan làbil i poc usat (resultant de *-r-m-*), havia de titubegar en la seva resolució definitiva: per una banda podia resultar *đm* com en el cast. *bizma*, per altra banda *-žm-* (*maresma* etc.) per altra, impregnant-se de matís palatal, en un mot que ja tenia les dues palatals *l-* i *dž*, hi havia d'haver molts que pronunciessin aqueixes coses que ens representen les grafies *ledeytme/ledeigme/ledegme*.⁹ Així crec que quedarà resolt el complex problema.¹⁰ *Lledesmar* (1381).

Des del S. XIV apareix en lloc de *lledesme* la forma purament llatinitzant *legitim* o *llegitim*: «la illa de Sicília --- deu ésser de --- la reina muller vostra e --- dels infants vostres fills, axí com aquells qui són de la santa linya del --- sant senyor rey Manfre, qui *legitimament* eren senyors nostres», Muntaner, § 54 (Casac. I, 14.20); «*legittima* scusació» a. 1388 (*CoDoACA* XL, 343), «tota *legittima* e justa causa cessant», BMetge, *Somni* III. Això ha quedat en la forma *llegítima*, amb *ll-*, en la terminologia del nostre dret, per la porció d'herència de què el testador no pot disposar lliurement, que *AlcM* ja assenyalava en els Furs de València, i amb ús més ample i vague en un altre passatge de Muntaner. Afegim-hi que a Mallorca el mot s'usa també, substantivat, com a nom de les possessions més petites segregades de la possessió cabdal, com a *llegítima* d'un fadrister; i que amb aquest valor, almenys en alguns pobles, es desplaça l'accent a la penúltima: «Ses Valentins era una *lègotíma* de Sa Talaiola» m'explícaven a Santanyí, 1964.

Legítimar [*allegítimar* algun fill: cooptare aliquem in filium, legitimum facere], diccionari Torra 1647]; *legitimació* [*llegitimació* Lacavalleria]. *Legimitat* [*ll-*, Lacav.]. *Legitimita*. *Llegitimant*. *Llegitimari*. *Illegitim* [Lacav.]; *illegimitat*.

Legista [Llull]: «en la via atrobà una gran scola de Leys, on hac molts scolans --- e lo cardenal féu manament als scolans *legistes* que, enaxí com era sciència seglar Leys, ohisen aquella en àbit seglar», *Blanq.* II, 205.26; *legista* Aversó, 489.11, *legiste* Aversó 213.3; *allegistra*: jurista poc entès, *DTO.* 1647. + *Legulei*, poc usat en català, on més aviat diem *picaplets* o *esmo-calleis*, però era corrent en llatí clàssic *leguleius* en Ciceró, Quintilià etc.; i crec que s'usà algun cop ja a